

Een deskundig overzicht van vrijzinnige theologie dat veel vragen oproept

Hoe waardevol en interessant ook, het boek *Geloof zonder zekerheid* verandert niets aan het feit dat theologisch liberalisme nooit gemeenschapsvormend is geweest en alleen binnen een al bestaande gemeenschap zinvol functioneert.

Recensie

Eginhard Meijering

Van de Amerikaanse godsdienstwetenschapper Paul Razor, als Gerardus van der Leeuw Fellow tijdelijk verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen, verscheen in de loop van vorig jaar het in het Nederlands vertaalde boek *Geloof zonder zekerheid. Vrijzinnige theologie in de 21e eeuw*. In een kort 'Woord vooraf' van de remonstrantse hoogleraar Christa Anbeek en in een korte 'Epiloog' van de algemeen secretaris van de *Vrijzinnigen Nederland* Wies Houweling wordt op het belang van deze studie voor vrijzinnige theologie en vrijzinnig geloof in Nederland gewezen.

We hebben hier te maken met een bijzonder deskundig getekend beeld van de ontwikkeling van de vrijzinnige theologie sinds de Verlichting, met veel aandacht voor de Angelsaksische en de Duitse theologie. Belangrijk is dat Razor ook recht doet aan die stromingen en theologen die buiten de vrijzinnigheid staan of zich juist daartegen verzetten. Hij laat zien hoe de vrijzinnige of liberale theologie rond het begin van de vorige eeuw in Amerika dominant was, maar daarna door de zogeheten neo-orthodoxie van Karl Barth (1886-1968) en Reinhold Niebuhr (1892-1971) in het defensief werd gedrongen om vervolgens toch weer te gaan overheersen aan de universiteiten. In Nederland kan men overigens iets dergelijks waarnemen wat betreft de ontwikkeling van de academische theologie.

In de beschrijving van de geschiedenis van de vrijzinnige theologie krijgen figuren als Schleiermacher (1768-1834) en William James (1842-1910) terecht veel aandacht. Hun grote nadruk op de ervaring is namelijk ook een belangrijk thema in de hedendaagse theologie. De auteur laat op een boeiende manier zien voor welke problemen sommi-

ge eveneens nieuwe bewegingen de liberale theologie stelde, zoals bijvoorbeeld de bevrijdingstheologie. De liberale theologie voelde zich aangesproken en bemoedigd door de nadruk die gelegd werd op de praktijk van het geloof, maar had moeite met het beroep op de Bijbel door vele bevrijdingstheologen, waarin men veel te veel uiterlijk gezag bespeurde.

Voelbaar maken

Razor vestigt de aandacht op het feit dat het postmoderne levensgevoel niet langer ontvankelijk is voor 'grote verhalen' en voor omvattende constructies. Hij wil hierbij aansluiten door juist de onzekerheid waarmee een vrijzinnige theologie haar inzichten presenteert als waardevol te accentueren. Het gebrek aan zekerheid moet niet als gemis worden gevoeld, maar kan wel door een brede oriëntatie, ook op andere godsdienstige tradities, worden gecompenseerd.

Hier uit zich naar mijn mening toch een manco in de benadering van Razor. Het zou de moeite waard zijn geweest om op zoek te gaan naar mogelijke wortels van de vrijzinnigheid in de tijd van vóór de Verlichting. Iemand als Schleiermacher betekende met zijn nadruk op

Razor sluit aan bij het postmoderne levensgevoel door de onzekerheid van vrijzinnige theologie als waardevol te accentueren

Friedrich Schleiermacher, zoals in beeld gebracht op het hoofdgebouw van de Universiteit van Straatsburg.

Foto: Wikimedia

de ervaring zeker een keerpunt in de geschiedenis van het christelijk denken, maar juist hij wilde zo nauw mogelijk aansluiten bij de christelijke traditie. Vandaar dat hij in zijn geloofsleer telkens probeert te laten zien wat men bij het overdenken van de traditionele leerstukken van de protestantse dogmatiek kan voelen en ervaren. Hij probeert menselijke ervaringen niet te systematiseren, maar invoelbaar te maken wat ons vanuit de traditie wordt aangereikt. In die zin wilde hij dan ook niet met nieuwe theologie komen die al het voorgaande achterhaald zou maken.

Niet verbindend

Dit brengt de recensent bij enkele opmerkingen over de bedoeling die men kennelijk met deze uitgave heeft. Wies Houweling wijst op enkele tekenen van hernieuwde belangstelling voor de vrijzinnigheid. En dat zijn dan onder meer de benoeming van - de inderdaad erg deskundige - Laurens ten Kate tot hoogleraar Vrijzinnige religiositeit en humanisme, de toetreding van

de *Vrijzinnigen Nederland* tot de International Council of Unitarians en Universalists en het verschijnen van de bundel *Liberaal christendom* - waarvan de auteurs mij overigens niet allemaal even deskundig lijken.

Betwijfeld kan worden of zulke gebeurtenissen belangrijk genoeg zijn om tot een afremmen of zelfs ombuigen van de kerkelijke krimp bij te dragen, krimp die in het vrijzinnige gedeelte van de kerken het hardst gaat. Misschien zou het eerder lonen om de in 1962 uitgekomen bundel *Welke vrijheid staat op het spel* opnieuw uit te geven. Daarin zegt de bekende en gezaghebbende vrijzinnige theoloog J. de Graaf dat vrijzinnigen wel erg universeel willen denken, maar in de praktijk niet erg oecumenisch zijn en liever aan de kantlijn mopperen over 'te enge basisformules'.

Het in zijn soort waardevolle boek van Razor is ongetwijfeld interessant voor leken die in godsdienstige en filosofische vraagstukken geïnteresseerd zijn. Maar het verandert niets aan het feit dat het theologische liberalisme nooit

gemeenschapsvormend is geweest en alleen binnen een al bestaande gemeenschap zinvol functioneert. De vrijzinnigheid redt het niet met een boodschap - of een naam - die steeds ruimer wordt, maar waarbij zich steeds minder mensen aansluiten.

Dr. Eginhard P. Meijering, remonstrant, was vijftientig jaar lector theologiegeschiedenis aan de Universiteit Leiden. Van zijn hand verschenen onlangs: Karl Barth: Geloven in de levende God. Deel I: De drie-enige God (Pumbo 2016) en Deel II: Jezus Christus, God en mens (Pumbo 2017). Verkrijgbaar via de boekhandel

Geloof zonder zekerheid. Vrijzinnige theologie in de 21ste eeuw. Paul Razor. Uitgeverij Skandalon, 21,95 euro

Oosterhuis nieuwe preses vrijgemaakten

Spannende agenda synode Gereformeerde Kerken vrijgemaakt

Meppel | Dr. Melle (M.H.) Oosterhuis (67) is zaterdag verkozen tot preses - voorzitter - van de generale synode 2017 van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt (GKv).

Oosterhuis is emeritus predikant en wil vooral dienend leider zijn. „Het is belangrijk om mensen aan elkaar te verbinden. Daar kom je het verst mee, ook als kerkelijke vergadering.” Tot 2014 was Oosterhuis werkzaam in de GKv Kampen-

Zuid. Daar speelde hij een belangrijke rol bij het herstel van de verhoudingen tussen de twee vrijgemaakte kerken in Kampen en de plaatselijke Nederlands gereformeerde kerk (NGK). Na zijn emeritaat bleef hij dat doen en eind vorig jaar kwam het tot kanselruil en gezamenlijke viering van het avondmaal.

Kerkhistorische kruispunten

Oosterhuis weet dat er de komende tijd bijzondere punten op de agenda staan. De vraag of vrouwen ambtsdrager mogen worden wordt bijvoorbeeld. „Het besluit dat de synode neemt kan, ongeacht welke richting het opgaat, spanningen en weerstanden op-

roepen.” Ook komen zullen de plannen voor de Gereformeerde Theologische Universiteit (GTU) aan de orde komen. „Het zou een bijzonder moment in de kerkgeschiedenis worden als we besluiten dat onze Theologische Universiteit in Kampen zijn zelfstandigheid verliest en opgaat in de GTU”, weet Oosterhuis. „Er zijn grote belangen mee gemoeid, zowel voor de universiteit in Kampen als voor de Theologische Universiteit Apeldoorn van de Christelijke Gereformeerde Kerken.”

Een ander gevoelig thema is de verhouding tot de buitenlandse zusterkerken. Tijdens de vorige synode, in 2014, kwamen er waarschuwingen

Buitenlandse zusterkerken dreigen met het verbreken van de relatie

uit onder meer Canada en Australië. De kerken bleken grote moeite te hebben met de strekking van het rapport over vrouwelijke ambtsdragers dat toen voorlag. Hoewel de vergadering dat rapport niet overnam, zijn er

bij de synode die nu van start gaat opnieuw verontruste brieven van buitenlandse kerken binnengekomen. Een aantal zusterkerken dreigt met het verbreken van de relatie. Oosterhuis noemt de bezwaren uit het buitenland 'ernstig'. „Dreiging de relatie te verbreken is een serieus punt. We komen wat dat betreft op een kruispunt richting een nieuwe fase in de kerkhistorie.”

Naast Oosterhuis benoemde de synode dominee Kornelis Harmannij uit Eindhoven-Best tot eerste scriba en dominee Frans (W.F.) Wisselink uit Almelo tot tweede scriba. De volgende synodevergadering vindt plaats op 9 maart plaats in Elspeet.